

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-3.3>**Н. В. Чіжова**викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**І. С. Білоніжка**викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування
Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МОБІЛЬНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ВИМОГИ СЬОГОДЕННЯ

У статті проаналізовано поняття «мобільність особистості» з погляду мобільності-дії та мобільності-якості особистості. Доведено, що саме мобільність як якість особистості є складником мобільності-дії та може призвести до неї за сприятливих обставин. Розглянуто ознаки різних типів мобільності і виділено основні якості, які їй притаманні, а саме: самостійність, активність, адаптивність, саморозвиток, креативність, комунікабельність.

Наведено результати опитування, проведеного серед студентів першого й четвертого курсів НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», щодо виявлення їхньої готовності скористатися можливістю навчання та подальшого працевлаштування в іншій країні. За результатами опитування майже однакова кількість студентів 57% (на першому курсі) та 64% (на четвертому) згодна спробувати себе в абсолютно іншому середовищі. Але для нас є цікавим той факт, що серед студентів, які категорично відмовилися від пропозиції, першокурсників було в 2,5 рази більше, тоді як серед студентів четвертого курсу вдвічі більше тих, хто вагався. Нами також проаналізовані причини, які призвели до відмови. Студентам не були надані варіанти відповідей, отже, кожен писав те, що хвилювало саме його. У результаті тільки одна причина об'єднала респондентів обох курсів, а саме – «розлука з близькими». Майже чверть першокурсників не впевнена у володінні іноземними мовами й вважає мовний бар'єр нездоланною перешкодою. Третина студентів першого курсу не проти продовжити навчання за кордоном, але категорично не згодна залишитися жити й працювати в іншій країні. Аналіз відповідей студентів четвертого курсу показав, що третина вже має перспективну роботу за спеціальністю в Києві й не зацікавлена в подальших переїздах.

Підсумовуючи результати опитування студентів, ми дійшли висновку, що саме сформована мобільність як риса особистості забезпечить створення сприятливих умов для самореалізації молоді людини. Метою подальших досліджень убачаємо пошук умов для успішного формування мобільності в студентів університетів.

Ключові слова: мобільність особистості, самостійність, активність, адаптивність, саморозвиток, креативність, комунікабельність, студенти.

Постановка проблеми. Питання переміщення людей існувало споконвіку, ще з часів Київської Русі, а можливо, ще й раніше, з часів Трипільської культури, коли наші предки мігрували від виснажених до родючих земель. У XX столітті в нашій державі створена й успішно працювала Рада з вивчення продуктивних сил, яка займалася проблемами розміщення продуктивних сил, виходячи із потреб держави. У той час економіка й усе життя були планові, з паспортним режимом і пропискою. У плановому суспільстві людина виконувала функції «гвинтика в складному державному механізмі». Від людини вимагали дисциплінованість, слухняність і чітке дотримання інструкцій, а все вирішувалося згори. Існувала Рада міністрів зі своїм плануючим і керуючим апаратом.

У цей же час американський соціолог Пітірим Сорокін у 1927 році, вивчаючи переміщення людини з однієї соціальної позиції в іншу, увів поняття мобільності [7]. Тобто спочатку термін «мобільність» відносився до переміщення (до дії).

З послабленням планової економіки й переходом до ринкових відносин зменшилася роль держави в житті людини. Державі знадобилася нова людина, яка сама буде будувати свою долю й сама буде нести за неї відповідальність. Тобто на заміну «людині-гвинтику» мала прийти «людина-особистість». Після підписання Україною Болонської декларації в документах про вищу освіту ставиться завдання національній освіті, крім усього іншого, інтегруватися у світовий освітній простір і виховати сучасного мобільного фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звертаючись до великого тлумачного психологічного словника А. Ребера, ми знаходимо таке визначення мобільності: «По суті, цей термін відноситься до поняття руху. Це може бути буквально фізичний рух стимулу, об'єкта або організму; або це може бути, метафорично, рух через сфери, які можуть бути соціальними, професійними або навіть пізнавальними. Через таке широке застосування цей термін зазвичай

супроводжується уточнюючим словом, пояснюючим до чого відноситься термін у цьому випадку, наприклад, горизонтальна мобільність, соціальна мобільність, вертикальна мобільність» [6, с. 455].

Пов'язуючи мобільність із навчальним процесом (оволодінням студентами певними знаннями й уміннями), О. Амосова визначає її як «уміння швидкої перебудови (коректування) власних дій у конкретних ситуаціях, здатність швидко реагувати на зміни, що відбуваються» [2, с. 27].

Мобільність – міждисциплінарне поняття, пов'язане з гнучкістю й рухливістю мотивації, свідомою зміною стереотипів. Саме тому воно стало предметом досліджень та аналізу психологів, соціологів і педагогів. В огляді І. Котлярової та Ю. Найданової [4] наведено аналіз праць із поняття «мобільність», зокрема, як дії (проаналізовано роботи П. Сорокіна, Д. Десабі, О. Дункана та Р. Ходжа, С. Липсета й Р. Бендікса), а також як характеристики особистості (проаналізовано роботи А. Артюшенка, Т. Котмакової, Т. Сергеевої, Т. Аркелової, О. Дементьєвої, С. Желтової, Н. Дмитрієвої, Л. Зновенко, А. Шеремет). Не маючи на меті проаналізувати всі роботи, зауважимо лише, що мобільністю як процесом цікавилися вітчизняні та закордонні дослідники.

Мета статті – дослідити поняття «мобільність особистості» з погляду дії та якості особистості.

Виклад основного матеріалу. З погляду дії мобільність поділяється на горизонтальну (зміни відбуваються, але особистість залишається на тому самому шаблі соціальної драбини) та вертикальну (уверх чи вниз по соціальній драбині). Стосовно мобільності-якості залежно від сфери використання можна виділити такі її види:

1. Особистісна.
2. Інтелектуальна чи когнітивна.
3. Академічна.
4. Професійна.
5. Комунікативна.
6. Соціокультурна та культурна.
7. Соціальна.
8. Виховна.

Водночас зауважимо, що деякі автори не поділяють мобільність на види, а трактують її як «екзистенціальну орієнтацію особистості, яка представлена в її структурі як ціннісно-смысловий конструкт, що продукує, в окремі моменти життя, види, типи, рівні мобілізації, адекватні вимогам середовища» [1, с. 75].

Дослідники виділяють різні ознаки мобільності особистості. На думку Т. Котмакової, до основних ознак належать активність, адаптивність, готовність до саморозвитку та рефлексії, стійка мотивація до отримання нових знань [5, с. 122], тоді як Л. Амірова й А. Аміров уважають, що мобільність

характеризують такі ознаки: активність, готовність до вибору та опанування професії, адаптивність, креативність [1, с. 75].

Для комунікативної мобільності, наприклад, Л. Акуліна виділяє такі якості особистості: здатність розуміти інших, гнучкість речових і неречових засобів, некатегоричність суджень, зворотний зв'язок при спілкуванні; налаштованість на співбесідника; рефлексія; емоційний відгук [4, с. 13]. Т. Араkelова для пізнавальної мобільності виділяє активність, ініціативність, креативність, критичність, рефлексійність [3], а С. Желтова для цього ж самого виду мобільності зараховує такі ознаки: ініціативність в отриманні й використанні нових знань та активне їх упровадження до власної практичної діяльності, усвідомлення необхідності використання в діях наукових знань, відкритість світу; довіра до людей і до себе; гнучкість, оперативність; толерантність [5, с. 13].

Головна передумова розвитку соціальної мобільності полягає в наявності таких внутрішніх якостей особистості, як уміння аналізувати, оцінювати, потреба в постійному саморозвитку тощо. Для суттєвих дій потрібні не тільки сприятливі соціальні умови, а насамперед особистісні якості й уміння, які приведуть до реалізації бажань особистості.

Проаналізувавши різні типи мобільності та виділивши особистісні якості, необхідні для реалізації мобільності загалом, ми дійшли висновку, що мобільній особистості притаманні самостійність, активність, адаптивність, саморозвиток, креативність, комунікабельність.

На нашу думку, двоякість мобільність-дія та мобільність-якість особистості можна узгодити так, як це показано на рис. 1.

Рис. 1. Взаємозв'язок мобільності-дії та мобільності-якості

З рис. 1 випливає, що мобільність-якість є складником мобільності-дії, однак каталізатором є обставини, які можуть бути як позитивні, так і негативні. У свою чергу, на формування позитивних обставин можуть впливати не тільки бажання та можливості, які стосуються певної конкретної ситуації, а й сформована мобільність як внутрішня характеристика особистості.

Для перевірки цієї гіпотези нами проведено опитування студентів 1 та 4 курсу факультету

прикладної математики Національного технічного університету України «КПІ імені Ігоря Сікорського». Студентам було поставлено запитання: «Уявіть, що Ви маєте можливість безкоштовно продовжити навчання в Америці чи Німеччині з подальшим працевлаштуванням. Чи існують обставини, які завадили б Вам скористатися цією можливістю?» Оскільки відповідей на запитання не було запропоновано, студенти висловлювали власні міркування. Усі відповіді поділено на три групи: Ні, не існує; Не поїду, тому що...; Вагаюсь

Цікаво відмітити, якщо більшість студентів (57% на 1 курсі та 64% на 4 курсі) відповіла, що не має причин, які б заважали їм поїхати на навчання за кордон із подальшим працевлаштуванням там, то подальші відповіді суттєво відрізнялися: категорично «не поїду» відповіли 32% опитаних студентів 1 курсу. Та сама відповідь була у 12% опитаних студентів 4 курсу. Вагалися 11% опитаних студентів 1 курсу й 24% опитаних студентів 4 курсу.

Для з'ясування обставин, які завадили б студентам виїхати за кордон, ми об'єднали причини, через які студенти були не згодні їхати, з причинами, за яких студенти вагалися. Результати представлені на рис. 3.

Цікаво, що приблизно однаковий відсоток відповідей студентів припадає на таку причину, як «проблеми в сім'ї та розлука з близькими» (46% та 45% серед студентів, які не змогли (чи не захотіли) скористатися запропонованою можливістю, відповідно, першокурсників і четвертокурсників). А далі причини відрізняються: у першокурсників – «мовний бар'єр» (23%) та «навчання за кордоном, а робота в Україні» (31%); у четвертокурсників – «робота в Києві за спеціальністю» (33%), «фінансові питання» (11%), «необхідно більш детально конкретизувати пропозицію для розгляду» (11%). Отже, можна констатувати, що проблеми іноземної мови в студентів 4 курсу немає, розлука з близькими – суттєва причина, аби нікуди не їхати, а залишитися в Україні.

Якщо аналізувати результати опитування, то можна стверджувати таке:

- приблизно однаковий відсоток студентів, яким нічого не заважає і які згодні виїхати на навчання й подальшу роботу за кордоном (див. рис. 2);

- з тих студентів, хто вагався та планував не їхати за кордон, більшість (приблизно однаковий відсоток незалежно від курсу) не влаштовувала розлука з близькими (див. рис. 3);

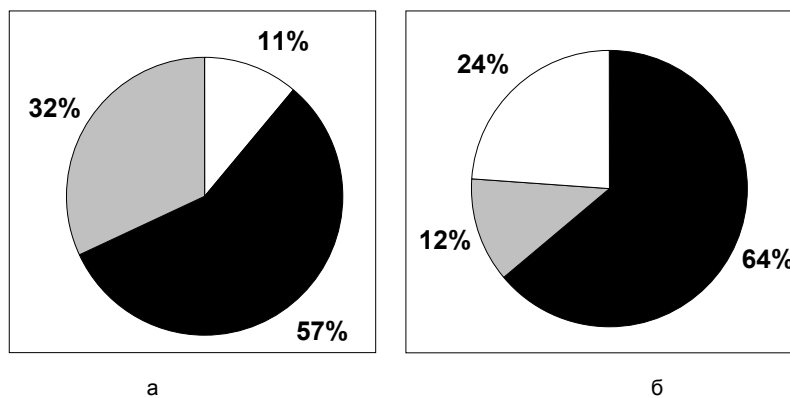

Рис. 2. Розподіл результатів опитування студентів 1 (а) та 4 (б) курсів: чорний – ні, немає; сірий – так, не поїду; білий – вагаюсь

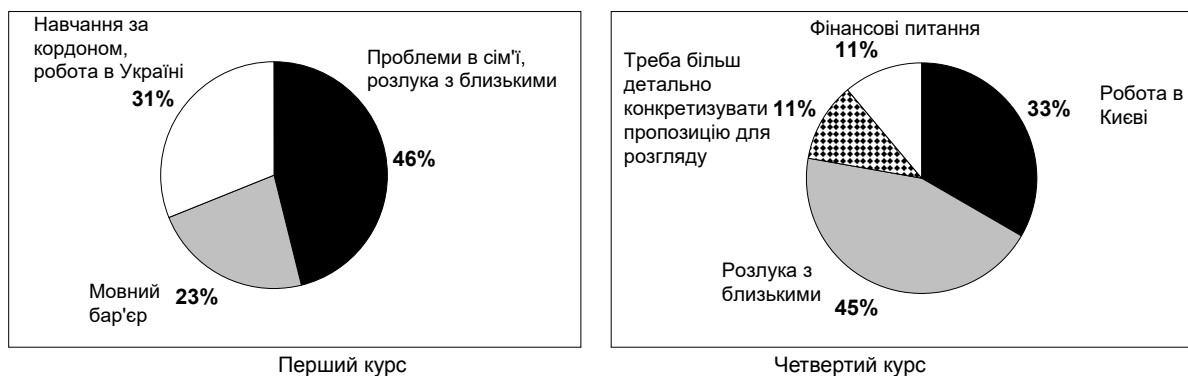

Рис. 3. Розподіл причин, через які студенти вагалися чи не могли скористатися запропонованою можливістю

– у студентів 4 курсу розвинена професійна компетенція, критичність мислення, рефлексивність і здатність робити висновки (див. рис. 3).

Результати опитування можна пояснити за допомогою рис. 1. Генерована можливість за позитивних обставин викликає бажання, яке перетворюється в дію, за негативних обставин (у нашому випадку – робота в Києві, кохана дівчина, тяжка хвороба батьків, родичі, друзі, тощо) бажання блокується, а потому блокується й дія. Отже, можна стверджувати, що на момент прийняття рішення в людини має бути сформована особистісна мобільність, завдяки якій навіть за несприятливих обставин бажання можуть бути реалізовані через активні дії.

Висновки і пропозиції. Якщо виділити основні характеристики мобільності особистості (свідомо пропускаючи менш суттєві), то залишаться такі: самостійність (здатність робити висновки, приймати рішення та брати на себе відповідальність за свою долю), активність, адаптивність, саморозвиток, креативність, комунікабельність, висока самооцінка (віра в себе та свої можливості).

Перспективи подальших пошуків убачаємо в дослідженні сприятливих умов для формування мобільного студента у вищому закладі освіти.

Список використаної літератури:

1. Амирова Л.А., Амиров А.Ф. Развитие качеств мобильной личности на этапе допрофессиональной социализации : монография. Уфа : Вагант, 2011. 194с.
2. Амосова О.В. Подготовка студентов университета к воспитательной работе в современных условиях : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Иркутск, 1999. 197 с.
3. Аракелова Т.Л. Взаимное обучение как условие развития когнитивной мобильности у будущих учителей : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Екатеринбург, 2006. 26 с.
4. Котлярова И.О., Найданова Ю.В. Формирование мобильной личности в системе непрерывного образования : обзор. Вестник ЮУрГУ. Серия «Образование. Педагогические науки». Челябинск : Южно-уральский гос. ун-т, 2017. № 2. Т. 9. С. 6–26.
5. Котмакова Т.Б. Личностная мобильность как основополагающее качество будущего специалиста. Психология и педагогика: методика и проблемы практического применения. 2009. № 7. С. 119–124.
6. Ребер А. Большой толковый психологический словарь. Москва : Вече, АСТ, 2000. Том 1 (А – О). 592 с.
7. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. Москва : Политиздат, 1992. 543 с.

Chizhova N., Bilonizhka I. Mobility of a person: requirements of today

The article analyzes the concept of person's mobility in terms of mobility-action and mobility-quality of the individual. It is proved that mobility as a quality of personality is a component of mobility-action and can lead to it under favourable circumstances. The characteristics of different types of mobility are considered and its main qualities are highlighted. They are: independence, activity, adaptability, self-development, creativity, sociability.

The results of a survey conducted among first- and fourth-year students of NTUU "Igor Sikorsky KPI" to identify their readiness to take the opportunity to study with further employment in another country are presented. According to the results, almost the same number of students 57% (the first year) and 64% (the fourth year) agree to try themselves in a completely different environment. But we are interested in the fact that amount of the students who refused the offer from freshmen was 2,5 times more, while among fourth-year students there were twice as many who hesitated. We also analyzed the reasons that led to the refusal. Students were not given options, so everyone wrote his/her own reasons. As a result, only one reason united the respondents of both courses, namely "separation from relatives". Almost a quarter of freshmen consider their level of foreign languages is poor and state the language barrier as an insurmountable obstacle. One third of first-year students do not mind continuing their studies abroad, but do not agree to stay and work in another country. Analysis of the answers of fourth-year students showed that 33% of students already have promising job in Kyiv and do not need further relocations.

Summing up the results of the students' survey, we came to the conclusion that the formed mobility as a personality trait will provide favourable conditions for self-realization of young people. The purpose of further research is to find conditions for the successful formation of university students' mobility.

Key words: person's mobility, independence, activity, adaptability, self-development, creativity, sociability, students.